

Opetusministeriö
Marjo Hellström
PL 29
00023 Valtioneuvosto

laura.makela@minedu.fi
jorma.walden@minedu.fi

Lausuntopyyntö OPM2009-00361, 20.11.2009, kohta 2

Luova sisältö Euroopan digitaalisilla sisämarkkinoilla: tulevaisuuden haasteita

Viestinnän Keskusliitto kiittää mahdollisuudesta antaa ministeriölle lausuntonsa Euroopan komission keskusteluasiakirjasta ”Creative Content in a European Digital Single Market: Challenges for the Future” (DG INFSO & DG MARKT 22.10.2009). Huomioinaan keskusteluasiakirjassa esiin tuoduista argumenteista liitto esittää seuraavaa:

Pääviestit

1. Tekijänoikeusjärjestelmää kehitettäessä on ensiarvoisen tärkeää turvata luovaa sisältöä tuottavien yritysten taloudelliset toimintaedellytykset.
2. Tekijänoikeussäännökset muodostavat nykyisellään toimivan kokonaisuuden, jossa kansainvälisillä sopimuksilla, Euroopan unionin oikeuden harmonisoiduilla säännöksillä ja kansallisilla tekijänoikeuslaeilla on oma eri osapuolten intressejä tasapainottava roolinsa. Yksityiskohtaisempi Euroopan tason harmonisointi ei tässä vaiheessa vaikuta tarpeelliselta.
3. Luovan sisällön tuottamisen on digitaalisessa murroksessakin oltava kannattavaa ja tekijänoikeussuojaan on voitava luottaa uusia toimintamuotoja suunniteltaessa. Tämä edellyttää, että mahdollisuuksia investoida luovaan sisältöön ei tulevaisuudessa kavenneta uusilla tekijänoikeuden rajoituksilla.
4. Avain digitaalisten sisämarkkinoiden toteuttamiseen on oikeuksista sopimisen helpottaminen. Keskeisin este sisältöjen liikkuvuudelle Euroopassa eivät ole kansallisten tekijänoikeuslakien eroavaisuudet vaan rajat ylittävien sopimismekanismien kehittymättömyys. Komission on viestintäpolitiikassaan pyrittävä mahdollisuuksien mukaan edistämään uusien sopimista edistävien välineiden kehitystä ja käyttöönottoa.
5. Oikeuksien hallinto on pystyttävä toteuttamaan mahdollisimman tehokkaasti ja ilman turhia välikäsiä. Tekijänoikeuksia hallinnoivien järjestöjen toimivaltuuksia ei ole nykyisessä tilanteessa syytä lisätä.

Yleistä keskusteluasiakirjasta ja luovan sisällön sisämarkkinoiden haasteista

Komission keskusteluasiakirjassa luovan sisällön sisämarkkinoiden haasteista (DG INFSO & DG MARKT 22.10.2009) kuvataan varsin monipuolisesti eri intressitahojen asemaa käynnissä olevassa viestinnän murroksessa. Juuri monipuolisuutensa vuoksi asiakirjaa voidaankin käyttää monen erilaisen tavoitteen ajamiseksi. Vaikka asiakirjan kohteena on periaatteessa musiikki- ja elokuvateokset, siinä pyritään käsittelemään tekijänoikeutta yleisenä, kaikkiin teoslajeihin kohdistuvana oikeutena. Eri teoslajien toisistaan poikkeava asema tekijänoikeusjärjestelmässä jää asiakirjan abstraktiotasostakin johtuen vähälle huomiolle.

Selvänä pääkysymyksenä asiakirjasta nousee esille Euroopan unionin rooli lainsäätäjänä ja mahdollinen tarve harmonisoida Euroopan kansallisia tekijänoikeusjärjestelmiä sisämarkkinoiden toiminnan tehostamiseksi (erityisesti asiakirjan s. 18 – 19).

Tekijänoikeussäännökset muodostavat jo nykyisellään kansainvälisesti pitkälle harmonisoidun järjestelmän. Tekijänoikeuksien sisältöä säännellään sekä kansainvälisissä tekijänoikeussopimuksissa että Euroopan unionin oikeudessa. Kansainvälisen ja ylikansallisen sääntelytason jäljelle jättämä kansallinen liikkumavara vastaa nykyisellään hyvin niitä tarpeita, jotka tulevat tarkoituksenmukaisimmin huomioon otetuksi kansallisessa tekijänoikeuspolitiikassa. Euroopan unionin oikeuden näkökulmasta tarkasteltuna tämä merkitsee sitä, että toissijaisuusperiaate toteutuu nykyisessä tekijänoikeusjärjestelmässä hyvin.

Yksityiskohtaisemmalle tekijänoikeussäännösten harmonisoinnille ei näyttäisi tällä hetkellä olevan tarvetta. Kansainväliset ja Eurooppalaiset säännökset muodostavat kehikon, joka mahdollistaa tekijänoikeuksien hyödyntämisen kaikkialla Euroopan unionin alueella, mikäli tarvittavat sopimukset saadaan tehtyä. Luovien sisältöjen sisämarkkinoiden toimintaa haittaavat enemmänkin Euroopan sisäraajat ylittävien lisensiointimekanismien kankeus kuin materiaaliset erot eri maiden tekijänoikeussäännöksissä.

Luovaa sisältöä tuottavien yritysten toimintaedellytykset

Tekijänoikeussääntelyn lähtökohtana tulisi olla paitsi tasapaino tekijän yksinoikeussuojan ja teoksen käyttäjän oikeuksien välillä, myös luovaa sisältöä tuottavien ja sisältötuotantoon investoivien yritysten taloudellisten toimintaedellytysten turvaaminen. Luovan sisällön digitaalisista sisämarkkinoista voidaan puhua vasta silloin, kun sisältöjen markkinointi on kannattavaa ja uusien toimijoiden kynnys päästä markkinoille on matala. Tämä edellyttää, että oikeuksien hankkiminen on helppoa ja joustavaa, lisensiointi sisärajojen yli riittävän yksinkertaista ja oikeussuojan sisältö kulloisessakin maassa mahdollisimman selkeä.

Luovaa sisältöä tuottavien yritysten kilpailukyky on avain paitsi tekijänoikeuksien tehokkaaseen hyödyntämiseen ja digitaalisten sisämarkkinoiden avautumiseen, myös Euroopan unionin jäsenvaltioiden välisen kulttuurisen kanssakäymisen rikastamiseen ja eurooppalaisille tarjottujen viestintäpalvelujen moniarvoistumiseen. Kyse on paitsi luovan työn kannustamisesta, myös eurooppalaisen yleisön sananvapaudesta. Kustannustoiminnalla on paitsi merkittävä työllistävä vaikutus, myös keskeinen rooli kansallisten kielten ja kulttuurien kehityksessä.

Uudet tekijänoikeuden rajoitukset ovat tarpeettomia

Luovaa sisältöä tuottavien yritysten toimintaedellytykset ja mahdollisuudet investoida niiden tuottamiseen riippuvat olennaisessa määrin tekijänoikeussuojan tasosta ja oikeussuojan jatkuvuudesta kaikissa teosten teknisissä välityskanavissa. Tekijänoikeuden voimassa olevat rajoitussäännökset teosten yksityisen käytöstä, lainausoikeudesta, opetus-, arkistointi- ja tutkimuskäytöstä ja teosten välittämisestä viestinnällisiltä edellytyksiltään heikommassa asemassa oleville erityisryhmille muodostavat merkittävän kavennuksen tekijälle kuuluviin yksinoikeuksiin. Rajoitusjärjestelmän syventäminen, johon viitataan keskusteluasiakirjan sivulla 15, olisi omiaan horjuttamaan tekijänoikeussuojaa koskevaa oikeusvarmuutta ja siten vähentämään luovaan sisältöön tehtävien investointien kannattavuutta.

Tekijänoikeuden rajoitusten merkitys on viestinnän digitalisoitumisen myötä entisestään korostunut. Koska teosten luvaton edelleenvälittäminen on tullut teknisesti yhä helpommaksi ja kustannuksiltaan yhä edullisemmaksi, myös tekijänoikeuden rajoituksia voidaan entistä useammin käyttää hyväksi tarkoituksiin, joihin tekijänoikeuden rajoituksilla ei ole pyritty. Kirjastojen lainaamien aineistojen kopiointi ja jakelu internetin yhteisöpalveluissa on yksi hyvä esimerkki tästä. Uudet tekijänoikeuden rajoitukset olisivat vastaavalla tavalla omiaan lisäämään epävarmuutta luovaan sisältöön tehtävien investointien kannattavuudesta.

Se, että luvaton käyttö on verkkoympäristössä helppoa, ei ole peruste tekijänoikeuden uusille rajoituksille. Julkiset laitokset kuten kirjastot ja tutkimuslaitokset ovat merkittäviä tekijänoikeudella suojattujen aineistojen hankkijoita, joiden on hankittava ne verkkoympäristössä markkinahintaan ja samoin perustein kuin perinteisemmässäkin viestinnässä. Luovan sisältötuotannon jatkuvuus vaarantuisi vakavasti, mikäli julkiset laitokset voisivat kiertää tekijänoikeussuojan digitaalisessa ympäristössä.

Oikeuksista sopimisen ja lisensioinnin helpottaminen

Keskeisin luovien sisältöjen nykyisistä markkinaesteistä Euroopassa on oikeuksista sopimisen vaikeus. Komission olisikin viestintäpolitiikassaan pyrittävä mahdollisuuksien mukaan edistämään uusien sopimista edistävien välineiden kehitystä ja käyttöönottoa. Keskusteluasiakirjan sivulla 16 esiin otetut ”digitaalinen tekijänoikeus” ja oikeuksien pakkaaminen tarkoituksenmukaiseksi lisenssipaketeiksi saattavat joissakin tilanteissa, kuten musiikin alueella, olla harkinnan arvoisia. Sisärajat ylittävää luovan sisältöjen kauppaa voidaan ehkä pyrkiä helpottamaan myös oikeuksia koskevan tiedon tehokkaammalla käsittelyllä, esimerkiksi Euroopan laajuisia tietokantajärjestelmiä rakentamalla ja kehittämällä tai edistämällä olemassa olevien sähköisten lisensiointivälineiden (esimerkiksi Automated Content Access Protocol ACAP) käyttöönottoa.

Järjestelmille suoran lisensioinnin helpottamiseksi on akuutti tarve. Tällä hetkellä tekijänoikeuksilla suojattua aineistoa hyödynnetään internetissä laajasti luvatta kaupallisessa hakukone- ja sisältöaggregaattoritoiminnassa. Kustantajien kielto-oikeuden turvaaminen verkkoympäristössä on edellytys paitsi kannattaville investoinneille luovaan sisältöön, myös edellytys sille, että kustantaja pystyy noudattamaan sisältöihin liittyvää lainsäädäntöä.

Yksi tärkeimmistä oikeuksista sopimisen ulottuvuuksista on työssä luotujen teosten tekijänoikeuksien siirtyminen työnantajalle, jota tulisi joko kansallisen lain tai unionin oikeuden säännösin helpottaa ja selkeyttää. Tekijöille työtilaisuuksia tarjoavien yritysten toimintavelvollisuuksia tulisi yksinkertaistaa sekä oikeuksien hankkimisen että niiden lisensoinnin osalta.

Oikeuksien hallinto ilman turhia välikäsiä

Tekijänoikeusjärjestöt ovat osoittautuneet järkeväksi tavaksi hallinnoida tekijänoikeuksia perinteistä analogista viestintätekniikkaa hyödyntävässä massakäytössä sekä musiikin alueella. Viestinnän digitalisoituminen on kuitenkin avannut viestintäyrityksille uusia mahdollisuuksia suoran lisensoinnin kehittämiseksi osana uusia tuote- ja palvelukonsepteja. Tästä syystä järjestöjen roolin mahdollinen vahvistaminen, johon viitataan keskusteluasiakirjan sivulla 20, olisi omiaan kasvattamaan markkinamekanismeissa turhaa väliporrasta ja lisäksi oikeuksista sopimisen kustannuksia. Uusi kollektiivihallinto myös monimutkaistaisi tekijänoikeusjärjestelmää ja vaikeuttaisi siten sisältöjen ostamista ja tarjontaa.

Niissä teosten hyödyntämistavoissa, joissa tekijänoikeusjärjestöjen kollektiivilisensointi on tulevaisuudessakin tarpeen, on ehdottoman tärkeää huolehtia tilitysten tasapuolisuudesta ja läpinäkyvyydestä, kuten keskusteluasiakirjassa (s. 20) mainitaan. Tekijänoikeuden yleisempi käsittäminen korvausoikeutena, jossa kollektiivihallinnointi olisi keskeinen lähtökohta, on kuitenkin vahvassa ristiriidassa luovan sisältötuotannon kilpailukykyyn perustuvan elinkeinotoiminnan kanssa.

Tekijänoikeus on muun muassa oikeus kieltää kilpailijoita käyttämästä luovia sisältöjä, joihin yritys on liiketoiminnassaan investoinut. Tämä pätee yhtä lailla perinteisessä kustannustoiminnassa kuin digitaalisessa verkkojulkaisemisessakin. Jotta tekijänoikeusjärjestelmä edistäisi kilpailua alalla, tulisi edistää mahdollisuuksia lisensoida oikeuksia suoraan ilman kilpailumahdollisuuksia latistavaa kollektiivihallintoa. Suora lisensointi turvaisi elinvoimaisen eurooppalaisen kustannustoiminnan myös verkkoympäristössä.

Viestinnän Keskusliitto ry

Håkan Gabrielsson
toimitusjohtaja

Viestinnän Keskusliitto on joukkoviestintäalan ja graafisen teollisuuden kattojärjestö, joka edistää toimialan yleisiä toimintaedellytyksiä tavoitteenaan turvata monipuoliset viestintäpalvelut suomalaisille. Viestinnän Keskusliitto edustaa noin 800 yritystä ja yhteisöä, jotka työllistävät noin 25.000 henkilöä. Edustettujen yritysten osuus joukkoviestintämarkkinoista on noin 80 %. Keskusliiton jäseniä ovat Aikakauslehtien Liitto, Graafinen Teollisuus, Sanoma-lehtien Liitto, Suomen Kustannusyhdistys, Suomen Radioiden Liitto ja Suomen Televisioiden Liitto.

Lisätietoja lausuntoon liittyen antavat tarvittaessa:

Håkan Gabrielsson
toimitusjohtaja
hakan.gabrielsson@vkl.fi
puhelin 09 2287 7304
matkapuhelin 050 558 1048

Mikko Hoikka
lakimies, OTT
mikko.hoikka@vkl.fi
puhelin 09 2287 7229
matkapuhelin 040 186 3503